

AJATUSTEN TONAVAL

Millainen rooli tieteellä on ollut koronavirüsissä? Tieteenfilosofian kansalliskomitea järjesti syyskuun lopussa aiheesta paneelikeskustelun Helsingin yliopiston Tiedekulmassa. Tilaisuus järjestettiin yhdessä Suomalaisen Tiedekatemian, Yhteiskuntatieteen filosofian tutkimusyksikön TINTin sekä Helsingin yliopiston käytännöllisen ja teoreettisen filosofian kanssa. Inspiroivan keskustelun osallistujat ovat kirjoittaneet lyhyet puheenvuorot uuteen *Tieteessä tapahtuu*-lehteen (5/2020, www.tieteessatapahtuu.fi).

Paneelikeskustelun puheenjohtajana toimi emeritusprofessori **Uskali Mäki**, joka virittelee TT-lehden kirjoituksessaan lukijan jännitteisen ja monitieteisen aihepiiriin äärelle seuraavasti:

”Kun puhumme koronavirüsistä, emme puhu vain mikrobiologiasta, virologiasta, epidemiologiasta, sairauksista ja kuolemasta. Puhumme myös ekologiasta, psykologiasta, sosiaalisista suhteista, talouden rakenteista, elämäntavasta, sivilisaatiomme perusarvoista, politiikasta. Emmekä puhu – tai ainakaan meidän ei tulisi pelkäästään puhua – niistä erikseen, vaan toisiinsa kietoutuneiden aineiden mutkikkaana kimppuna. Kun siis asetamme kysymyksiä tieteestä suhteessa koronavirüsiin, emme voi käsitellä tiedettä abstrak-

tisti ja yleisesti, vaan meidän tulee kiinnittää huomio siihen tutkimusalojen laajaan kirjoon, korkeellisista luonnontieteistä yhteiskuntatieteellisiin ja humanistisiin tutkimusaloihin, jotka nyt on sysätty liikekannalle, ennakkoon varoittamatta. (...)

Pöytä on katettu tieteenfilosofialle. Ilma on sakeana spontaania tieteenfilosofiaa, tieteen luonnetta ja luotettavuutta pohdittavaa ajattelua ja puhetta. Sitä tuottavat monien alojen tutkijat, toimittajat, virkamiehet, poliitikot ja kansalaiset.”

THL:n johtaja, professori **Mika Salminen** arvioi koronavirüsissä osoittaneen, että tutkimuksen ja politiikan välinen suhde on Suomessa melko hyvällä tolalla. ”Kokonaisuudessaan voi sanoa, että päättäjät Suomessa kuitenkin melko hyvin luottavat tieteeseen ja haluavat toimia näyttöön perustuen. Akateemiselta maailmalta voi joskus unohtua, että kansanterveysyö on myös politiikkaa – terveys- ja hyvinvointipolitiikkaa, jossa valinnat pitää joskus tehdä senkin mukaan, mikä on mahdollista, eikä pelkäästään sen mukaan, mikä olisi parasta. Siinä valitettavasti myös mielikuvilla on vaikutuksensa.”

Paljon on pohdittu sitä, miksi Suomi on pärjännyt verrattain hyvin koronavirüsissä. Yhdeksi vaikuttavaksi tekijäksi tarjottu suomalaisten luottamusta auktoriteetteihin. Suomalaisessa Tiedakatemiassa tiede neuvonantoa koordinoiva **Jaakko Kuosmanen** nostaa esiin luottamuksen merkityksen:

”Koronavirüs on ollut tiukka testi eri maiden hallinnolle ja tiede neuvonnalle. Kriisi on monin

paikoin osoittanut nykyjärjestelmien riittämättömyyden. Se on myös nostanut esiin tärkeän teeman, joka usein unohtuu tiede neuvonnan keskusteluista: luottamuksen. Luottamuksen rakentaminen ja siitä kiinni pitäminen on toimivan tietopohjaisen politiikan edellytys. (...) On myös tärkeää muistaa, että luottamuksella on tapana ruokkia luottamusta ja vastavuoroisesti epäluottamuksella on tapana ruokkia epäluottamusta.”

Professori **Mirjam Kalland** arvioi kirjoituksessaan, että ”Suomen vahvuuksia koronavirüsissä iskiessä oli radikaaliakin toimia mahdollistava valmiuslainsäädäntö sekä huoltovarmuuteen perustuva varautuminen. Toinen vahvuus oli nopean toiminnan parina tietynlainen uuden viruksen olemusta koskevien johtopäätösten suhteellinen hitaus – viranomaiset eivät kuvitelleet tietävänsä lopullisia totuuksia viruksen käyttäytymisestä, kuten vasta-aineiden kehittymisestä tai laumasuojasta.”

Kiertotaloutta olla pitää.

Kuten uskollisimmat lehdien lukijat tietävät, YP:n edeltäjä vuoteen 1997 asti oli *Alkoholipolitiikka*-lehti (AP). Jo vuonna 1936 perustettu lehti (nimellä *Alkoholiliikkeen Aikakauskirja* vuosina 1936–1952). AP:n pari tuoreinta vuosikertaa digitointiin muutama vuosi sitten, ja niinpä arkistosta löytyy aika ajoin helmi jos toinenkin. YP:n toimitus törmäsi seuraavan helmeen AP:ssa vuonna 1995:

”Kun runosivu poistui Alkoholipolitiikka-lehden sivuilta vuoden 1993 lopussa, sangen monet ilmaisivat pettymyksen-
sä ja toivoivat sen käynnistämistä uudelleen. (...) Riemumielin myönnymme kansan tahtoon.”

Uuden runosivun lanseerauksen yhteydessä päätoimittaja **Matti Virtanen** haastatteli kahta palstalla vuorottelevaa runoilijaa, **Ilpo Tihosta** ja **Kari Hotakaista**:

”Jos sanon, että olette maan kaksi parasta verbaalivirtuoosia tällä hetkellä, uskallatteko väittää vastaan?”

Tiuhonen: Siihen ei rohkeuteni riitä.

Hotakainen: Uskallan. Jos suostuu valtakunnan verbaalivirtuoosiksi, tekee itselleen soman, pikku vankilan.

Mita runoissa on?

Hotakainen: Hyvissä runoissa on ihmisen ja eläimen ääni. Joskus myös kärsijän ja nautiskelijan. (...)

Onko runous osa kansantaloutta?

Tiuhonen: Mieltä tökkivänä apparaattina runous ehkäisee demenciaa ja siten vaikuttaa bruttokansantuotteeseen.

Hotakainen: Kyllä.

Onko kieli hävinnyt kuvalle?

Tiuhonen: TV-kuvalle, maalauskuvalle vai maalaukselle? Kilpailua käydään liikemiesten, ei taiteilijoiden kesken.

Hotakainen: Ei kieli millekään tai kenellekään häviä, koska kieli ei kilpaile. Kieli on hirttoköysi ja pelastusnaru, riippuu käyttäjästä.”

Ja niin edelleen. Tiuhosen ja Hotakaisen koko haastattelu

löytyy *Alkoholipolitiikan* numerosta 1/1995. Digitoidut lehdet löytyvät osoitteesta <https://www.julkari.fi/handle/10024/140509>

(Matti Virtanen: ”Runosivun paluu – haastateltavina Kari Hotakainen ja Ilpo Tiihonen”, AP 1/1995)

Englannin kielen sana *citizen* on suomeksi kansalainen. Se tarkoittaa alun perin kaupungin asukasta, kaupunkilaista.

Suomen kielen sana kansalainen puolestaan tarkoittaa syntyperänsä tai hankkimansa aseman perusteella kansalaisoikeuksistaan nauttivaa ja kansalaisvelvollisuuksistaan huolehtivaa henkilöä.

1990-luvun puolivälissä syntyi termi *netizen*, joka suomeksi kääntyy kai lähinnä nettikansalaiseksi. Wikipedian mukaan termin popularisoi nettipioneeri ja kirjailija Michael F. Hauber.

Sari Tuuva-Hongisto kuvaa kirja-arviossaan Kohtaamisia verkossa (agricolaverkko.fi 14.11.2019) miten aluksi myönteisessä sävyssä syntynyt termi on muuttunut entistä kielteisemmäksi:

”1990-luvulla netizenin ajateltiin olevan demokratian airut, verkkokansalainen, joka ymmärsi verkkokeskustelulle uhratun yhteisöllisen panoksen arvon, osallistui aktiivisesti ja rakentavasti keskusteluihin eikä tavoitellut pelkästään omaa etuaan. Tuolloin internetin ja sen sisälön potentiaali piili yhteisöllisyydessä ja vapaaehtoistoiminnassa.

Avoimet foorumit syntyivät ainakin osittain ajatuksesta luoda uusi demokratian ja kansalaisvaikuttamisen väline.

Nykyisin arkipuheessa verkkokeskusteluihin liitetty mielikuvat ovat kohtuullisen kaukana ihan-teellisesta verkkodemokratiasta. Verkkokeskustelut mielletään erilaisten kaikukammioiden, kuplien ja algoritmien tyyssijana. 2000-luvulla myös arkielämän pelot levisivät netin käyttäjien piiriin. Verkkoon on viime vuosina liitetty yhä vahvemmin alaikäisiin kohdistuva häirintä, namusedät ja grooming. Verkkokeskustelupalveluita on vaadittu tiukentamaan valvontaa. Myös poliisin läsnäolo verkossa on lisääntynyt 2010-luvulla.

Tänä päivänä verkkokeskusteluja leimaavatkin vihapuhe, kamppailu sanomisen tavoista, kiusaaminen ja häiriköinti. Vihapuhetta on käsitelty mitattavasti myös tiedotusvälineissä, ja on syntynyt kuva kasvavasta verkkohäiriköiden joukosta.”

Donald Trump on yksi maailman tunnetuimpia nettihäiriköitä. Viime aikoina hän on lietsonut levottomuutta Yhdysvaltain citizen- ja netizen-kansalaisten keskuuteen huutamalla Twitterissä STOP THE COUNT!

Ajatusten Tonava ottaa vastaan tuoreita ja nasevia otoksia ajan ilmiöistä osoitteeseen yhteiskuntapolitiikka@thl.fi.